

1. Obiekt

ZESPÓŁ DWORSKO FOLWARCZNY

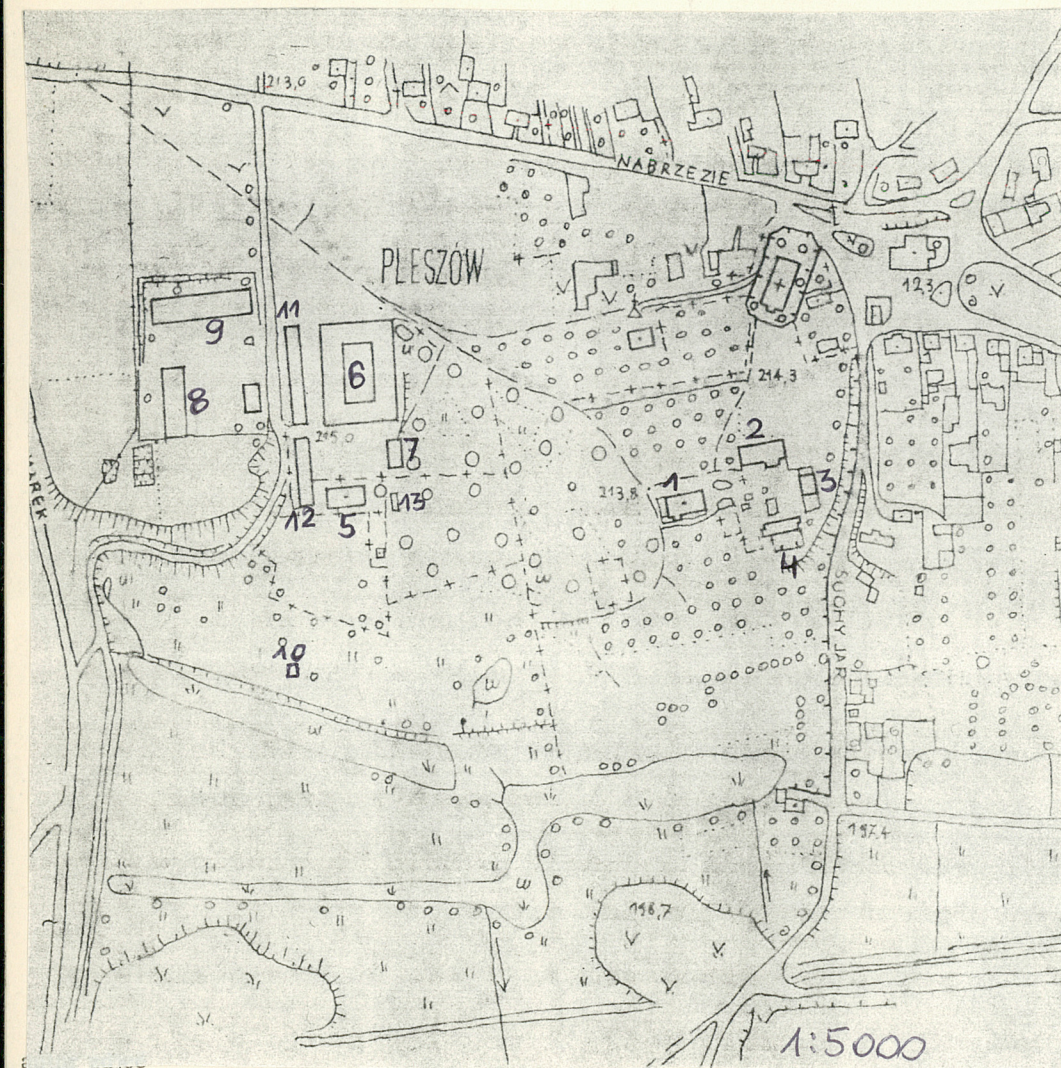
2. Czas powstania

pocz. XIX w.
1.30te XX w.

3. Miejscowość

KRAKÓW - PLESZÓW

11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty

Opis planu:

1. Pałac
2. Stajnia
3. Obora
4. Stodoła
5. Oficyna
6. Stajnia czworoboczna
7. Wozownia
8. Stodoła folwarczna
9. Ruina stodoły
10. Lodownia
11. Nowa tuczarnia A
12. Nowa tuczarnia B
13. Nowe wiaty gospodarcze

4. Adres

Kraków ul. Suchy Jar 4,
ul. Nadbrzezie

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo krakowskie

gmina Kraków Nowa Huta

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Plessow

7. Przynależność administracyjna
przed 1. VI. 1975 r.

województwo krakowskie

powiat Kraków

8. Właściciel i jego adres

1. Miasto Kraków
2. Krakowskie Zakłady Mięsne
ul. Rzeźnicza 28

9. Użytkownik i jego adres

Ośrodek Readaptacji "Monar"
Tuczarnia Trzody Chlewnej

10. Rejestr zabytków

Nr A-950 data 4.08.1993

pałac i park - 1296/m - 1505
2012

data wykonania
miejsce przechowywania negatywów

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu.

Lokacja wsi Pleszów na prawie niemieckim nastąpiła w 1315 r. W 1326 r. potwierdzono istnienie parafii. Pod koniec XIV w. Pleszów jest wymieniany jako włość rycerska. W wieku XV i XVI występuje w źródłach rycerze "de Pleszow" Sulimczycy, a następnie Łabędzie. Z ok. 1470 - 1480 pochodzi informacja u Długosza o istnieniu w Pleszowie dworu (curia) i folwarku (praedium militare). W XV w. wieś w posiadaniu Kościelnickiego, a następnie dzierżawiona przez Lyczkę. W początku XVII w. właścicielem wsi był hetman Jan Tarnowski. Rozpoczął on poczet magnackich właścicieli Pleszowa, dla których była to jedna z wielu, nierezydencyjna wieś, często oddawana w dzierżawę. W wianie córki hetmana majątek przechodzi na książąt Ostrojskich. Od pocz. XVIII w. w rękach Sanguszków, a następnie od ok. 1764 r., Czartoryskich. W 1789 r. w tabelach i taryfach podymnego wymienione są dwa dwory w Pleszowie, od 1791 r. tylko jeden. Mapa wsi wykonana przez I. Szybalskiego w 1795 r. ukazuje istnienie założenia dworskiego, w miejscu dzisiejszego. Wówczas składało się z budynków zgromadzonych w czworobok wokół podworca oraz odsuniętych ku północnemu zachodowi budynków gospodarczych. Od południa i wschodu rozciągał się rozległy ogród kwaterowy, być może jeszcze o siedemnastowiecznej genezie. W opisach sygnalizowane istnienie oranżerii. Girtler informuje, że

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach wnętrze wyposażenie, instalacje)

Sytuacja: Dawna włość Pleszów leży na wschód od centrum Krakowa, na rozległej terasie wiślanej, przy dawnym trakcie sandomierskim (obecnie ulica Nadbrzezie). Zabudowa osady dzisiaj wciśnięta jest między Kombinat Metalurgiczny im. T. Sendzimira od północy, a osadnik odpadów na południu. Zespół dworski położony jest w południowo-wschodniej części wsi, zajmuje obszar na planie zbliżonym do prostokąta. Teren ograniczają: od zachodu ul. Dymarek, od północy droga wewnętrzna i pola graniczące z ul. Nadbrzezie oraz ogrodzenie plebanii i kościoła, od wschodu ul. Suchy Jar i Karowa, łącząca się z ul. Dymarek. Północno-wschodni narożnik terenu dworskiego przylega do zespołu kościelno-plebańskiego, który sąsiaduje z rozległym placem stanowiącym centrum wsi (tam stała niegdyś karczma dworska).

Kompozycja: Zwarta, swobodna, opiera się na układzie trzech podstawowych komponentów - pałacu z budynkami towarzyszącymi i ogrodem, parku krajobrazowego i zespołu folwarcznego. W zabudowie obu grup budynków widoczne jest dążenie do geometryzacji układu. Poszczególne jednostki są powiązane wzajemnie oraz z sąsiadującym zespołem kościelnym, widokowo. Łącznie stanowiły zieloną dominantę z elementami architektonicznymi w tej części doliny Wisły. Obecnie ten walor zatracony przez przesłonięcie dalekich widoków hałdami przemysłowymi i dominację Kombinatu w krajobrazie. Zespół pałacu posiada w osi głównej punkt widokowy pod pomnikowym klonem, niegdyś zaakcentowany kamienną balustradą. Panoramę otwiera tarasowy układ południowej partii parku. Zabudowania gospodarcze towarzyszące pałacowi tworzą układ swobodnego prostokąta zamykając kompozycję od strony wschodniej. Zdecydowaną dominantą tej grupy zabudowy jest wieżyczka pałacu. Na park komponowany swobodnie składa się szereg wewnątrz ograniczonych grupami zieleni wysokiej, wpisanych w zróżnicowaną wysokościami rzeźbę terenu. W południowo-zachodniej części parku system czytelnym, odciaż wyschniętych stawów, stanowiły one klamrę spinającą założenie, łącząc tereny folwarczne i dworskie i podkreślając piętrzące się zabudowania wpisane w zielone otoczenie. W partii północno-zachodniej aleja łącząca swobodnym łukiem pałac z zespołem folwarcznym i wyprowadzająca na zewnątrz terenu dworskiego. Zabudowa folwarczna podporządkowana geometryzującej kompozycji, w układzie zamkniętym, zwartym. Pierwotnie układ trzech grup zabudowy - dwóch czworobocznych i jednej liniowej. Dominującą jednostkę stanowi czworobok stajnie, wozownia, oficyna oddzielony drogą przejazdową od czworobocznie zgrupowanych stodoł - obecnie kompozycja zniekształcona, z jednej strony wzbogacona dwoma budynkami tuczarni (mieszczącymi się w układzie) z drugiej zdekompletowana brakiem stodoł - (zachowana jedna wolnostojąca). Nie zachowana grupa gorzelni - olejarni położona w rejonie stawu, na południowym krańcu obszaru.

14. Kubatura w kartach szczegółowych	15. Powierzchnia użytkowa ok. 16 ha stawy 2,2 ha	16. Przeznaczenie pierwotne rezydencjonalno-gospodarcze	17. Użytkowanie obecne ośrodek readaptacji tuczarnia trzody chlewnej
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Po 1945 r. ułożono drogę z płyt betonowych do folwarku oraz asfalt na drogach wokół. Rozbudowano zespół folwarczny o dwie chlewnie, ogrodzono poszczególne sektory siatką na słupkach metalowych. Prac o charakterze konserwatorskim nie prowadzono. Prace przy zabytkach patrz karty szczegółowe.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Zespół jako całość zachował układ kompozycyjny, substancję zabytkową oraz walory krajobrazowo przyrodnicze. Jednak szkodliwe działanie i brak możliwości odizolowania od otaczającego kompleksu przemysłowego powoduje, że zespół stopniowo traci kolejne wartości. Pałac i park w stanie dostatecznym, stawy suche i zarastające, folwark mocno wyeksploatowany, zaniedbany. Stan poszczególnych obiektów w kartach szczegółowych.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Konieczne działania rewaloryzacyjne, remonty obiektów, sanacja drzewostanu. Wskazane ponowne scalenie zespołu. Jeśli nie nastąpi ograniczenie szkodliwych emisji przemysłowych i agresji technicznej ze strony Kombinatu im. T. Sendzimira, to nikłe są nadzieje na prawidłowe zagospodarowanie zespołu. Informacje o obiektach w kartach szczegółowych.			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Kronika zgromadzenia Córek Bożej Miłości w Pleszowie
- w posiadaniu Zgromadzenia.

22. Bibliografia

Ciołek G., Ogrody polskie, Warszawa 1978
Girtler K., Opowiadania, Kraków 1971.
Grabowski A., Opis parku w miejscowości Pleszów,
mpis. 1965 r. u Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.
Kasprzyk M., Niewalda W., Wojnar B., Pleszów z Kujawami
- Studium historyczno-konserwatorskie, Kraków 1984,
mpis w Archiwum PSOZ Kraków
Myczkowski Z., Więckowska J., Fabijanowska-Bałas K.,
Pleszów założenie dworsko-folwarczne, Kraków 1983,
mpis w Archiwum PSOZ Kraków
Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i ..., t.VIII,
t. XV cz. II, Warszawa 1887, 1902.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Mapa Pleszowa, I. Szybalski, 1795, (kopia XIX w.)
w WAP w Krakowie - Wawel, WMK-Okr. 144.
Plan katastralny, 1848 r., sekcja V i VIII,
w WAP Kraków, KKrak. 383, 384, 385.
Mapa sztabu austriackiego, ok. 1889 r.
w Bibliotece Jagiellońskiej M 37/1(61).

24. Uwagi różne

25. Wypełnił

29 X 1993 r.

mgr Andrzej Siwek
imię i nazwisko

data

26. Sprawdził

imię i nazwisko

data

27. Załączniki

Wkładka nr 1, nr 2.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
KRAKÓW - PLESZÓW	ZESPÓŁ DWORSKO FOLWARCZNY	c.d. poz. 12. Historia; odbitka mapy katastralnej,

c. d. poz. 12 Historia;

na przełomie XVIII i XIX w. istniał w Pleszowie dwór drewniany, wokół którego rosły drzewa ozdobne i stary sad, lecz majątek był źle gospodarowany i podupadał. Do 1828 r. pozostawał w rękach Kazimierza i Stanisława kostki Czartoryskich, wiele lat dzierżawiony przez Michała Wrońskiego. Ów dzierżawca rozbudowywał i podniósł gospodarczo folwark. W 1829 r. folwark został kupiony na licytacji przez Wincentego Antoniego Kirchmayera, krakowskiego kupca rodem z Austrii, przemysłowca, prezesa Krakowskiej Izby Przemysłowo - Handlowej. Kirchmayer buduje na miejscu drewnianego, murowany dwór, w typie willi podmiejskiej, z wieżyczką. Ogród zostaje przekomponowany i poszerzony, powstają stawy i kanały. Rozbudowana zostaje również część folwarczna, położona na zachód od dworu i parku. W części północnej folwarku znajdował się zespół gospodarczo - hodowlany, a w części południowej przemysłowy złożony z gorzelni i olejarni. W olejarni pracowała maszyna parowa, sześciokonna, produkowano tam olej do lamp. Plan katastralny z 1848 r. (załączony) ukazuje układ budynków i ogrodu z czasów Kirchmayerów. Wyraźnie widoczny jest podział części rezydencjonalnej i gospodarczej (odmiennie niż w XVIII w.). Po śmierci ojca w 1857 r. majątek dziedziczy Wincenty Marcin Kirchmayer bankier i przemysłowiec, współzałożyciel, a następnie wydawca "Czasu", właściciel wydawnictwa i drukarni. Z dala od zespołu dworskiego, na cmentarzu parafialnym Kirchmayerowie wznoszą kaplicę grobową, neogotycką. Dobrze prosperujący majątek zostaje oddany na licytację w związku z upadłością domu handlowego Kirchmayerów i koniecznością spłaty długów. W styczniu 1872 r. właścicielem dóbr Pleszów został Żyd Aleksander Pinkes. Nowy właściciel utrzymał wzorowe gospodarstwo, rozbudowywał i przebudowywał budynki folwarczne. Mapa austriacka z końca XIX w. ukazuje ograniczenie zasięgu parku krajobrazowego. Część folwarczna zabudowana jest czternastoma budynkami murowanymi i drewnianymi. Są to czworobok stajen z towarzyszącą wozownią i oficyną, sześciu stodoł w zachodniej części zespołu oraz obiektów gorzelni i olejarni położonych nad podłużnym stawem, na południowym skraju założenia. Rodzina Pinkesów rozbudowała też pałacyk, podnosząc budynek o kondygnację. W 1902 r. dobra pleszowskie nabywa Kazimierz Rudolf Osiecimski (Oświęcimski) przemysłowiec, syn Hipolita i Matyldy z Hutten Czapskich, od 1908 r. hrabia. Pod jego zarządem sfinalizowano rozbudowę murowanego czworoboku stajni i sukcesywnie zastępowano budynki drewniane murowanymi. W okresie około I wojny światowej rozpoczyna się powolny regres zespołu, zmieniają się właściciele, w krótkim czasie są to hr. Poniński, a następnie Andrzej Kochanowski. W 1915 r. Siostry Sacré Coeur wynajęły pałac i prowadziły w nim pensjonat dla pań, krótko w pałacu rezydują. XX. Salezjanie, prowadząc nowicjat. Funkcja gospodarcza zespołu mocno podupada. W 1927 r. następuje parcelacja majątku, nabywa go Stanisław Kotkowski. Zadłużony majątek ulega dalszej parcelacji. W 1930 r. pałac i park kupuje Zgromadzenie

Wkładkę założył: Andrzej Gilewicz 1993 r.
(imię, nazwisko, data)

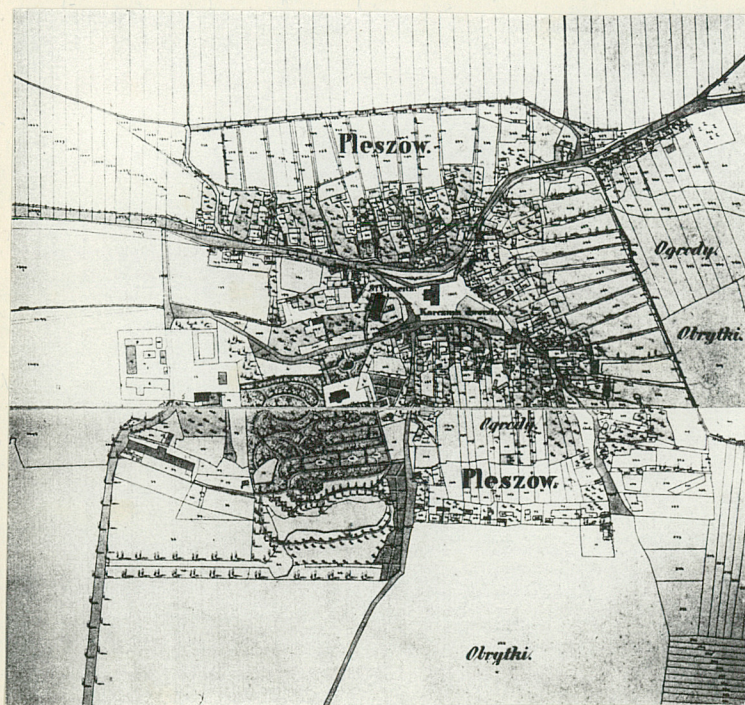
Miejsce przechowywania negatywów:

Córek Bożej Miłości. W 1931 r. zespół folwarczny kupuje Zofia Rozmarynowicz, żona krakowskiego adwokata. Zakonnice rozbudowują pałac, zmieniają charakter parku, na ogród użytkowy, ok. 1932 r. budują zespół gospodarczy złożony ze stodoły, obory i stajni.

c. d. z poprz. strony - poz. 12. Historia;

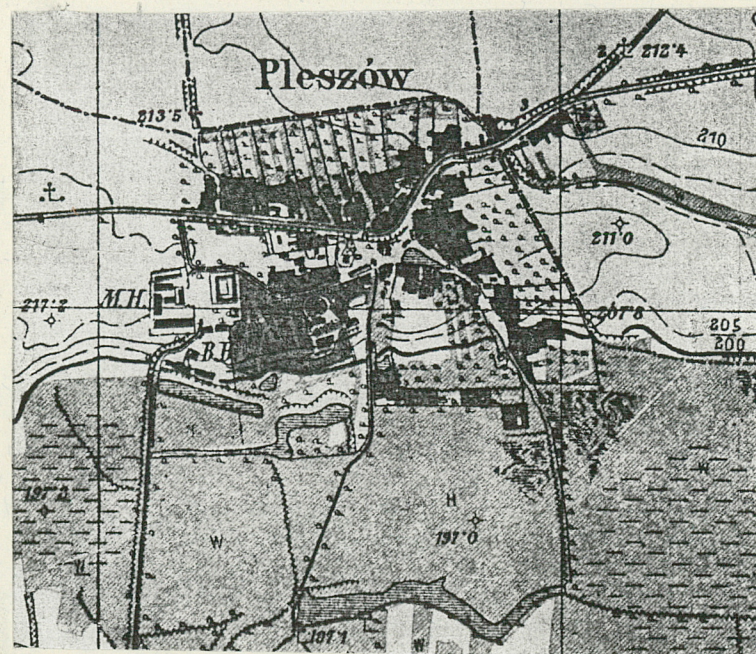
usytuowany w bezpośrednim sąsiedztwie pałacu, po stronie wschodniej. Zanikają stawy. Na folwarku budynki podupadają, nie istnieje zespół gorzelni i olejarni. Po 1945 r. folwark przechodzi na skarb państwa. W pałacu Siostry utrzymują zakład dobroczynny z okrojonego gospodarstwa. W 1951 r. Pleszów został włączony do Krakowa. W latach 50-tych w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu rośnie Kombinat Hutniczy im. W.I. Lenina powodując stopniowo zupełną degradację otoczenia i środowiska naturalnego. Od 1960 r. w pałacu ma siedzibę zakład dla dzieci Specjalnej Troski "Caritas", park jest pielęgnowany. Na folwarku Przedsiębiorstwo Państwowe Tuczarnia Trzody Chlewnej. W latach 70-tych i 80-tych zatrucie środowiska staje się przyczyną stopniowego obumierania i dewastacji parku i zespołu zabytkowego. Folwark eksploatowany przez Igłopol, a następnie Krakowskie Zakłady Mięsne stopniowo podupada. Zostają wzniesione dwie nowe hale tuczarni w ruinę popada jedna ze stodoł oraz lodownia. W wozowni i oficynie dokonuje się licznych przeróbek, adaptując obiekty dla potrzeb mieszkaniowych pracowników gospodarstwa. Dom Pomocy Społecznej zostaje przeniesiony z Pleszowa - po okresie zupełnego opuszczenia do pałacu wprowadza się Ośrodek Readaptacji "Monaru".

Zespół rezydencjonalno parkowo folwarczny z zachowanymi elementami parku krajobrazowego, budynkami o cechach eklektycznych i historyzujących oraz tradycyjnymi budynkami gospodarczymi. Zespół powstawał wielofazowo. Autorzy poszczególnych przekształceń nieznani.

Plan katastralny
1848 r.

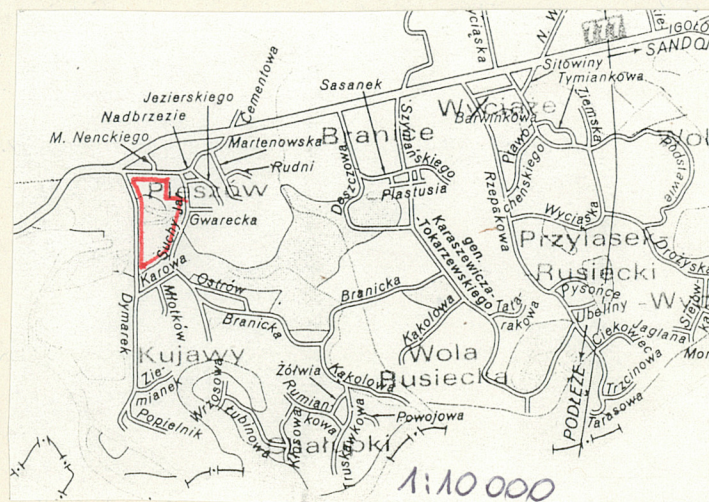
Mapa sztabowa
ok. 1889 r.

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

c.d.poz. 13. Opis; plan orientacyjny.

c. d. poz. 13 Opis;

Wkładkę założył: Andrzej Siwek 29 X 1993 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów:

Karty szczegółowe założono dla:

stajni folwarcznej, czworobocznej
wozowni
stodoły folwarcznej
lodowni

Nie przewiduje się zakładania kart dla:

ruin stodoły - ze względu na mały procent za-
chowanej substancji.
tarczarni A i B - ze względu na późną datę po-
wstania.